

KARDIOMIOPATIYA KASALLIGINING TURLARI, BU KASALLIKDA DORIVOR O`SIMLIKLAR VA SINTETIK PREPARATLARNING QO`LLANILISHI.

Rahimova Nozima Jaxongir qizi.

Tibbiyot fakulteti, davolash ishi yo`nalishi,

1-kurs talabasi.

nozimaraximova@gmail.com

tel.+998901712842

Ushbu maqolada kardiomiopatiya kasalligining turlari va bu kasallikda dorivor o'simliklar va sintetik preparatlarning qo'llanilishi haqida so'z yuritiladi. Kardiomiopatiya yurak mushak to'qimalarining strukturaviy va funksional o'zgarishlari bilan kechuvchi kasallik bo'lib, u yurak yetishmovchiligi va aritmiyalarni keltirib chiqaradi. Tadqiqotda sabzi, na'matak, limon, oshqovoq va o'rik kabi dorivor o'simliklarning yurak faoliyatini qo'llab-quvvatlovchi va antioksidant xususiyatlari tahlil qilingan. Shuningdek, bisoprolol, lizinopril va furosemid kabi sintetik preparatlarning farmakologik ta'siri ko'rib chiqilgan. Tabiiy va sintetik vositalarning birgalikda qo'llanilishi yurak mushaklari faoliyatini yaxshilash, qon aylanishni normallashtirish va yurak yetishmovchiligi xavfini kamaytirishda samarali ekani aniqlangan.

В данной статье рассматриваются виды кардиомиопатии и использование лекарственных растений и синтетических препаратов при данном заболевании. Кардиомиопатия — это заболевание, характеризующееся структурными и функциональными изменениями сердечной мышечной ткани, что приводит к сердечной недостаточности и аритмиям. В исследовании проанализированы кардиопротективные и антиоксидантные свойства лекарственных растений, таких как морковь, шиповник, лимон, тыква и абрикос. Кроме того, рассмотрено фармакологическое действие синтетических препаратов, таких как бисопролол, лизиноприл и фуросемид. Установлено, что совместное использование

природных и синтетических средств эффективно для улучшения функции сердечной мышцы, нормализации кровообращения и снижения риска сердечной недостаточности.

This article discusses the types of cardiomyopathy and the use of medicinal plants and synthetic drugs in the treatment of this disease. Cardiomyopathy is a condition characterized by structural and functional changes in the heart muscle tissue, leading to heart failure and arrhythmias. The study analyzes the cardioprotective and antioxidant properties of medicinal plants such as carrot, rosehip, lemon, pumpkin, and apricot. In addition, the pharmacological effects of synthetic drugs such as bisoprolol, lisinopril, and furosemide are examined. It was found that the combined use of natural and synthetic agents is effective in improving heart muscle function, normalizing blood circulation, and reducing the risk of heart failure.

Kardiomiopatiya bugungi kunda yurak–qon tomir tizimi kasalliklari orasida o‘tib borayotgan global sog‘liq muammolaridan biridir. Kasallik yurak mushaklarining tuzilishi va funksiyasining buzilishi natijasida yurakning qonni tanaga samarali hayday olmasligi bilan tavsiflanadi. Ushbu holat ko‘pincha yurak yetishmovchiligi, aritmiyalar, tromboembolik asoratlari va hatto o‘lim bilan yakunlanishi mumkin.

Kardiomiopatiyalar mexanik yoki elektr disfunksiyasi bilan bog‘liq bo‘lgan geterogen kasalliklar guruhi bo‘lib, ularning rivojlanishi genetik omillar, infeksiyalar, toksik ta’sirlar, metabolik buzilishlar va yallig‘lanish jarayonlari bilan bog‘liq. Hozirgi vaqtda dunyo miqyosida kardiomiopatiya bilan kasallanish holatlari ko‘payib borayotgani, ayniqsa yosh aholida ham uchrashi bu kasallikni erta aniqlash va davolash usullarini takomillashtirish zarurligini ko‘rsatadi.

Shu sababli, kardiomiopatiya kasalligini davolashda dorivor o‘simliklar va sintetik preparatlarni kompleks qo‘llash masalasi dolzarb hisoblanadi. Tabiiy o‘simliklardan olingan biofaol moddalarning yurak mushaklarini himoya qiluvchi va antioksidant ta’siri, shuningdek, sintetik dorilarning farmakologik samaradorligi birgalikda yurak faoliyatini yaxshilashda muhim klinik ahamiyat kasb etadi.

Kardiomiopatiya rivojlanishiga turli ichki (irsiy, metabolik) va tashqi (infeksion, toksik, dori ta'siri) omillar sabab bo'ladi. Ushbu kasallikning kelib chiqish mexanizmi murakkab bo'lib, yurak mushak hujayralarining strukturaviy o'zgarishi, energiya almashinuvining buzilishi hamda yallig'lanish jarayonlari bilan bog'liq.

1. Irsiy (genetik) omillar

Ko'plab kardiomiopatiyalar genetik uzatish yo'li bilan rivojlanadi. Yurak mushak tolalarining oqsillari — miozin, aktin, troponin kabi genlarda mutatsiyalar yuzaga kelganda yurakning qisqarish kuchi pasayadi. Bu holat gipertrofik va dilatasion kardiomiopatiyalar uchun xosdir.

2. Yuqumli va yallig'lanish omillari

Virusli miokarditlar (ko'pincha Cocksackie B, adenovirus, gripp virusi) yurak mushagini shikastlab, yallig'lanish orqali kardiomiopatiyaga olib kelishi mumkin. Ba'zi bakterial, zamburug'li va parazitlar infeksiyalar ham yurak mushagida patologik o'zgarishlarni chaqiradi.

3. Toksik ta'sirlar

Spirtni ichimliklar, narkotik moddalar, kimyoviy zaharlar yoki ayrim dorilar (masalan, dokсорubitsin kabi sitostatiklar) yurak hujayralarining shikastlanishiga sabab bo'ladi. Ular metabolik jarayonlarni buzib, toksik kardiomiopatiyani keltirib chiqaradi.

4. Metabolik va endokrin buzilishlar.

Qandli diabet, qalqonsimon bez kasalliklari, semizlik va vitamin yetishmovchiligi yurak mushaklarining energiya almashinuvini buzadi. Natijada yurakning qisqarish kuchi kamayadi va kardiomiopatiya rivojlanadi.

5. Yurakka ortiqcha yuklama beruvchi omillar.

Uzoq davom etuvchi arterial gipertoniya, aortal nuqsonlar, yoki sportchilarda ortiqcha jismoniy yuklama yurak mushaklarining qalinlashishi (gipertrofiya)ga olib keladi, bu esa yurak kameralarining kengayishi va funksional zaiflashuviga sabab bo'ladi.

Kardiomiopatiyalar yurak mushaklarining tuzilishi va funksiyasiga qarab bir necha asosiy turlarga bo'linadi. Ularning har biri yurak faoliyatining buzilishiga turlicha mexanizm orqali ta'sir etadi.

1. Dilatasion kardiomiopatiya (DKM) — yurak bo'lmachalari va qorinchalarining kengayishi bilan kechadi. Miokardning qisqarish qobiliyati pasayadi, natijada yurak yetishmovchiligi rivojlanadi. Sabablari orasida virusli infeksiyalar, alkogolizm, toksik moddalar, genetik omillar mavjud.

2. Gipertrofik kardiomiopatiya (GKM) — yurak mushaklari, ayniqsa chap qorinchaning devori qalinlashadi. Bu holat yurakdan qon chiqarilishini qiyinlashtiradi. Ko'pincha irsiy omillar bilan bog'liq bo'lib, yosh sportchilarda ham uchrashi mumkin.

3. Restriktiv kardiomiopatiya (RKM) — yurak devorlari qattiqlashib, elastikligini yo'qotadi. Qon bilan to'lish jarayoni qiyinlashadi. Bu tur ko'proq surunkali yallig'lanish, amiloidoz yoki fibroz jarayonlar natijasida kelib chiqadi.

4. Aritmogen o'ng qorincha kardiomiopatiyasi (AOKM) — o'ng qorinchaning mushak tolalari yog' yoki biriktiruvchi to'qima bilan almashib, yurak ritmi buzilishlariga olib keladi. Ko'pincha genetik o'zgarishlar bilan bog'liq.

5. Ishemik kardiomiopatiya (IKM) — yurakni qon bilan ta'minlovchi koronar tomirlarning aterosklerozi natijasida miokard hujayralari yetarli kislorod ololmaydi. Natijada yurak mushaklari zaiflashadi va yetishmovchilik rivojlanadi.

Yurak mushaklari faoliyatini mustahkamlashda tabiiy moddalarga boy o'simliklar muhim o'rin tutadi. Dorivor o'simliklar tarkibidagi vitaminlar, minerallar va biofaol birikmalar yurakni kislorod bilan ta'minlashni yaxshilaydi, qon aylanishni faollashtiradi va antioksidant himoyani kuchaytiradi. Quyida yurak kasalliklarida foydali bo'lgan asosiy o'simliklar bayon etiladi:

1.Limon-tarkibida S vitamini, flavonoidlar va organik kislotalar mavjud bo'lib, ular yurak tomirlarini mustahkamlaydi va aterosklerozning oldini oladi. Limon yurakdagi qon aylanishni yaxshilab, qon bosimini me'yorga keltirishga yordam beradi. Shuningdek, limon sharbati yurak mushaklarini erkin radikallardan himoya qiluvchi tabiiy antioksidant sifatida ishlaydi.

2. Na'matak-mevalari askorbin kislotasi (vitamin C), karotinoidlar va flavonoidlarga boy. Ular yurak mushaklarini kuchaytiradi, qon tomir devorlarini elastik qiladi va yurak ritmini barqarorlashtiradi. Na'matak damlamasi yurak-qon tomir tizimining faoliyatini yaxshilaydi va yurak yetishmovchiligi belgilari kamayishiga yordam beradi.

3. O'rik tarkibida kaliy, magniy, temir va karotin mavjud. Bu moddalarning yurak faoliyati uchun foydasi juda katta — ular yurak ritmini me'yorda saqlaydi, qon aylanishni yaxshilaydi va yurak mushaklarining qisqarish kuchini oshiradi. Quritilgan o'rik (kuraga) yurak yetishmovchiligi va gipertoniya holatlarida tavsiya etiladi.

4. Oshqovoq- yurak uchun foydali kaliy, temir va B guruhi vitaminlariga boy. U yurakdagi yukni kamaytiradi, qon bosimini pasaytiradi va yurak mushaklarining tiklanishiga yordam beradi. Oshqovoq sharbati yurak yetishmovchiligi, shishlar va gipertoniya holatlarida tabiiy diuretik sifatida ishlatiladi.

5. Sabzi-tarkibidagi beta-karotin, A vitamini va antioksidantlar yurak mushaklarini mustahkamlaydi, qon tomirlarni tozalaydi va ateroskleroz xavfini kamaytiradi. Sabzi sharbati yurak mushaklari hujayralarining qayta tiklanish jarayonlarini tezlashtiradi, yurakning kislorod bilan ta'minlanishini yaxshilaydi.

Bu o'simliklarning barchasi kardiomiopatiya va boshqa yurak kasalliklarida sintetik preparatlar bilan birgalikda qo'llanganda yuqori samaradorlik beradi. Ular yurak faoliyatini tabiiy yo'l bilan qo'llab-quvvatlaydi va asoratlar rivojlanishini kamaytiradi.

Limon, na'matak, o'rik, oshqovoq va sabzi tarkibidagi tabiiy moddalar yurak faoliyatini barqarorlashtirish, qon tomirlarni mustahkamlash va organizmni vitamin hamda minerallar bilan ta'minlash orqali kardiomiopatiya rivojini sekinlashtirishda yordam beradi.

Kardiomiopatiya davolashda sintetik preparatlar yurak mushaklari faoliyatini qo'llab-quvvatlash, qon aylanishni yaxshilash va yurak yukini kamaytirishga qaratilgan. Ularning samarali qo'llanilishi bemorlarning simptomlarini yengillashtiradi va kasallikning asoratlarini kamaytiradi.

Bisoprolol-beta-bloker retseptorlari toifasiga kiradi. Bisoprolol qon tomirlarini bo'shashtirish va yurak tezligini normallashtirish orqali yuqori qon bosimini davolashga yordam beradi. Shuning uchun u antihipertenziv dori sifatida tanilgan. Bu yurakka oqib bo'lmaydigan etarli miqdordagi qon tufayli kelib chiqqan yurak xurujlari va ko'krak og'rig'ini davolashda yordam beradi, bu angina deb ham ataladi. Bundan tashqari, Bisoprolol qon bosimini pasaytiradi va kelajakda insult, yurak kasalliklari, yurak xurujlari va buyrak muammolarining oldini olishga yordam beradi.

Bisoprolol yurak tezligini sekinlashtirish orqali yuqori qon bosimini davolashda, yurak yetishmovchiligi qon tomirlarining oldini olishda, angina tufayli kelib chiqqan ko'krak og'rig'ining oldini olishda, tartibsizlik yurak urishi va atriya fibrillatsiyani davolashda va buyraklar bilan bog'liq muammolar uchun qo'llaniladi.

Lizinopril - bu ACE (angiotensinga aylantiruvchi ferment) ingibitorlari deb nomlanuvchi guruhga mansub dorining umumiy nomi. Angiotensin - bu yurak tomirlarini qisqartiradigan va qon bosimining ko'tarilishiga olib keladigan kimyoviy moddadir. Lisinopril silliq qon oqimini osonlashtirish uchun ACE ta'sirini inhibe qiladi. Bu yuqori qon bosimini davolashda yordam beradi. Lisinopril yuqori qon bosimi yoki gipertenziya tufayli asoratlarni xavfini kamaytiradi.

Bu preparat qon bosimini barqarorlashtiradi, yurak yuklamasini kamaytiradi, miokardni fibrozdan himoya qiladi, yurakning ish faoliyatini yaxshilaydi, hayot sifatini ko'taradi va asoratlarni xavfini kamaytiradi.

Furosemid - bu yuqori qon bosimi va shishlarni davolash uchun ishlatiladigan retsept bo'yicha dori. Bu loop diuretik bo'lib, buyraklarga tanadan ortiqcha suyuqlik va tuzni olib tashlashga yordam beradi. Shunday qilib, u holatlarda suyuqlik to'planishini davolaydi.

Kardiomiopatiyada o'pka qon tomirlarida bosim oshadi va suyuqlik yig'ilib, o'pka shishishiga olib kelishi mumkin. Bu preparatning tez diuretic tasiri natijasida o'pka to'qimasi shishishining kamayishi, nafasning yengillashishi, kislorod almashinuvining yaxshilanishi taminlanadi.

Kardiomiopatiya murakkab patologiya bo'lib, uni samarali davolash bir nechta dori guruhlarining uyg'un qo'llanilishini talab qiladi. Lizinopril yurak mushagidagi fibroz jarayonlarini kamaytirib, remodellingga qarshi ta'sir ko'rsatadi; Furosemid organizmdagi ortiqcha suyuqlikni chiqarib, shish va nafas qisishini yengillashtiradi; Bisoprolol esa yurak ritmini barqarorlashtirib, yurakning ortiqcha ishlashini oldini oladi. Ushbu uch dori birgalikda yurak yetishmovchiligini nazorat qilish, bemorning hayot sifatini yaxshilash va kasallikning og'irlashish xavfini kamaytirishda asosiy ahamiyat kasb etadi.

Tabiiy mahsulotlar kardiomiopatiyani to'liq davolay olmaydi, ammo to'g'ri qo'llanganida sintetik dori terapiyasi (bisoprolol, lizinopril, furosemid va boshqalar) bilan birga bemorning umumiy ahvolini yaxshilash, yurak faoliyatini quvvatlash hamda kasallikning og'irlashish xavfini kamaytirishda muhim yordamchi omil bo'lib xizmat qiladi.

Statistik ma'lumotlarga qaraganda, kardiomiopatiya global miqyosda jiddiy sog'liq muammosi bo'lib qolmoqda.

Alkogolga bog'liq va boshqa kardiomiopatiyalar (AC va OC) soni millionlab kishini tashkil qiladi va global o'lim ham yuki katta.

Keksa aholada (60–89 yosh) kardiomiopatiya va miyokardit holatlari ham yuqori, bu esa qari yoshlarda yurak yukining ortishini ko'rsatadi.

Miokardit insidensi ba'zi hududlarda pasayayotgani kuzatilgan, ammo u kardiomiopatiya bilan bog'liq yirik komponentlardan biridir.

Yurak yetishmovchiligi (HF) holatlarining ortishi kardiomiopatiyaning ham umumiy yurak kasalliklari doirasida muhim o'rin egallaganini ko'rsatadi.

Gipertrofik kardiomiopatiya (HCM) keng tarqalgan bo'lishi mumkin, lekin ko'p hollarda ehtimol subklinik bo'lib, tashxis qo'yish oson emas.

2021-yilda O'zbekistonda yurak-qon tomir kasalliklari (YQT) tufayli 97 390 nafar kishi vafot etgan.

2019-yilda O‘zbekistonda ishemiya yurak kasalligi yuzasidan erkaklarda yoshga sozlangan kejtish (age-standardised incidence) 1 178,4, ayollarda esa 873,9 ga yaqin bo‘lgan.

Yuqoridagi ma’lumotlar shuni ko‘rsatadiki, YQT O‘zbekistonda halokatli kasalliklardan biri bo‘lib, yoshlar ham bu xavf ostida.

Masalan, 2021-yilda O‘zbekistonda 30–70 yosh orasida YQT, saraton, diabet yoki surunkali respirator kasalliklar tufayli 24,6 % odam ushbu kasalliklardan vafot etgan.

Erkaklar orasida o‘tkazilgan surishtiruvda gipertoniya bilan kasallangan bemorlar ichida sigaret chekish va alkogolni iste’mol qilish hollari yuqori ekani aniqlangan.

Foydalanilgan adabiyotlar.

1. Abduvaliyev, A., & Karimova, N. (2021). Kardiomiopatiya va yurak yetishmovchiligi patogenezi. Toshkent: Tibbiyot nashriyoti.
2. Raxmonov, B. (2020). Farmakologiya asoslari: yurak–qon tomir tizimiga ta’sir etuvchi dori vositalari. Toshkent: Fan va texnologiya.
3. Archives of Public Health, Global burden and attributable risk factors of inflammatory cardiomyopathy and myocarditis from 1990 to 2019.
4. Narzullayeva D.S. Mukhammedova M.G. Abdullayev A.X. Uzokov J.K “Surunkali yurak yetishmovchiligi epidemiologiyasi va tarqalganligi”. “Kardiorespirator tadqiqotlar” jurnali.
5. Ibanez B., James S., et al. “2017 ESC Guidelines for the management of acute myocardial infarction.” European Heart Journal.